

Felles Fjellrev

LÄNSSTYRELSEN I JÄMTLANDS LÄN	
INK.	2014-02-26
N 38441-5-10	

Slutrapport
2010-2013

ett InterReg Sverige-Norgeprojekt
för att bevara den utrotningshotade fjällräven

1. Summary

The Arctic fox is a Natura 2000 species and one of the most threatened mammals in the EU. Hunted close to extinction a hundred years ago, there is now only one small breeding population left in the EU. This population is located on the border between Sweden and Norway, and here the situation is starting to look brighter thanks to successful conservation efforts.

The InterReg-project Felles Fjellrev has through strategic support managed to increase the number of breeding Arctic foxes within the project region, Jämtlands län and Sør- og Nord-Trøndelag fylke. Felles Fjellrev continued where two previous EU/LIFE Arctic fox projects, Sefalo and Sefalo+, started in late 1990s. Thanks to these joint initiatives, the number of Arctic fox litters has increased significantly in areas with support compared to areas without support. In 2011, a total of 106 Arctic fox litters were registered in Sweden and Norway, and 48 of these took place in areas supported by Felles Fjellrev. And – 80 out of these 106 litters were registered in areas with various supportive actions. A great success! In 2013 Arctic fox cubs were born almost exclusively in areas with continuous support. Under the same period release of arctic fox cubs from the captive breeding program has also reestablished two subpopulations which were extinct in Southern Norway.

One very important task for Felles Fjellrev has been to put large efforts on conservation measures in so called Stepping Stone areas – the regions between the core populations Dovrefjell, Sylane/Helags and Børgfjell/Borgafjäll. These are mountain areas where Arctic foxes once lived but where they nowadays rarely occur. They are considered important bridges, connecting the core populations. These efforts have been very successful. We have managed to establish and increase the population of breeding Arctic foxes in the Stepping Stone areas between Dovrefjell in Norway and Helags in Sweden and also in Hestkjølen/Blåfjella in Norway which link to the core northern subpopulation in Børgfjell/Borgafjäll. In Hestkjølen/Blåfjella we registered three Arctic fox litters in 2013. These areas, together with adjacent mountain areas in Sweden, are important Stepping Stone areas between southern and northern parts of the Scandinavian Arctic fox population. We still have a long way to go, with more supportive actions, before the Arctic fox is permanently established in these important Stepping Stone areas.

Felles Fjellrev has also made achievements in reaching the public with information about the Arctic fox and its threatened situation. This has resulted in the popular short film "Storm and Tinde" and the children's book "Meet the Arctic Fox" which has been translated into six languages. Together with lecture tours, a multimedia product for information in different nature visitor centers, brochures and the website, the information efforts has been both massive and successful.

The Arctic fox has even started to create money for local entrepreneurs who, in consultation with Felles Fjellrev and the County Administrative Board of Jämtland, arrange tourist tours to see the rare animal. We hope to see more of this in the future.

2. Projektets bakgrund

2.1 Huvudmän och finansiering

InterReg-projektet Felles Fjellrev är ett till hälften EU-finansierat bevarandeprojekt för fjällräv. Projektägare är Miljødirektoratet i Norge (tidigare Direktoratet for naturforvaltning) och Länsstyrelsen i Jämtlands län. Viktiga partners i de operativa delarna av projektet, och likaså medfinansierare, är Norsk Institutt for Naturforskning, NINA och Stockholms universitet, Zoologiska institutionen. Andra medfinansierare är Fylkesmannen i Nord- og Sør-Trøndelag samt några kommuner och nationalparkcentra i Norge.

2.2 Varför projektet uppstått

Fjällräven fridlistades 1928 i Sverige och 1930 i Norge. Fjällräven är fortfarande klassificerad som akut hotad i hela Skandinavien. I Finland anses arten utrotad. Därmed är Sverige det enda landet inom Europeiska Unionen där fjällräven ännu lever, så i ett EU-perspektiv är den lilla arktiska räven en prioriterad ansvarsart för Sverige. Projektet skapades för att förbättra förutsättningarna för fjällräven, en av Skandinaviens mest hotade däggdjursarter, att överleva i våra gemensamma norsk-svenska fjällområden – i det här fallet i Trøndelag och Jämtlands län. Tidigare utförda stödåtgärder, som genomförts sedan slutet av 1990-talet genom EU/LIFE-projekten Sefalo och Sefalo+, har nu under fyra år utökats och förstärkts genom projekt Felles Fjellrev.

2.3 Problembakgrund

Fjällräven var en gång en vanlig art i våra fjäll. Efter omfattande jakt och fångst i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet, till följd av höga skinnpriser, lyckades man nästan utrota fjällräven. I alla fall var fjällrävspopulationen i både Norge och Sverige så svag att den hade svårt att repa sig på egen hand.

Fjällräven är en art som i Skandinavien är extremt beroende av fjälllämmel och andra smågnagare för sin överlevnad. Under goda lämmelår föder rävarna normalt stora valpkullar, upp till 16 valpar i en kull har noterats, och valparna överlever i varierande grad beroende på födotillgången under följande år. Under åren med dålig födotillgång, som alltid följer efter lämmelåren, föds normalt få valpkullar och antalet valpar i kullarna är betydligt färre än under lämmelåren. Många rävar dör också under mellanåren med dålig födotillgång. Under normala förhållanden, i tillräckligt stora fjällrävspopulationer, klarar rävarna de återkommande perioderna med dålig födotillgång. Men – som en följd av att fjällrävarna blev färre, fick de efterhand allt svårare att svara på lämmelårens goda tillgång på föda. Det fanns helt enkelt för få fjällrävar som kunde träffas, para sig och föda nya valpkullar under de lämmelår som är så viktiga för fjällrävstammens överlevnad.

Till denna problembild ska läggas att rödräven, en aggressiv konkurrent till fjällräven, i högre grad än tidigare har etablerat sig också på kalfjället som normalt är fjällrävens domäner – möjligen som en följd av pågående klimatförändring och kanske också som en följd av minskade fjällrävspopulationer.

När dessutom de periodiska lämmelåren, som "normalt" brukar komma i cykler med 3-5 års mellanrum, upphörde under delar av 1900-talets senare hälft, blev situationen för fjällräven allt mer prekär. Så här långt under 2000-talet har lämmeltopparna dock återkommit ungefär vart 3:e år, något som har gynnat fjällrävarna och projekt Felles Fjellrev. Kanske ser vi en återgång till mer "normala" lämmelekykler?

2.4 Tidplan

Den tidplan som legat till grund för projektet, och som bifogades i ansökan, har i allt väsentligt följts.

3. Projektbeskrivning, målgrupp, resultat, och resultatindikatorer samt effekter

3.1 Projektbeskrivning

Fjällräven är en av Skandinaviens mest hotade däggdjursarter och bedöms som akut hotad. En viktig målsättning med projektet är att genom olika stödåtgärder gynna fjällräven i de fjällområden som förenar Trøndelag och Jämtlands län. Målsättningen med projektet är att ytterligare stärka fjällrävens status i de tre kärnområdena Helags/Sylarna, Borgefjell/Borgafjäll och Dovrefjell. Dessutom – att genom åtgärder i mellanliggande fjällområden hjälpa fjällräven att sprida sig över betydligt större områden än idag. Genom ett ökat utbyte av fjällrävar mellan olika områden kommer sannolikt fjällrävens genetiska variation att öka.

Etablering av fjällräv i "Stepping Stone"-områden ska binda ihop några av fjällrävens få kvarvarande kärnområden i Skandinavien. Med Stepping Stone-områden avses områden som kan fungera som bryggor och spridningsområden mellan existerande kärnområden där fjällräven finns kvar i begränsade populationer och fortfarande förmår föryngra sig i någon omfattning. I dessa Stepping Stone-områden har fjällräven successivt försvunnit, men under projektets gång har vi sett tecken på att fjällräven nu börjar återetablera sig också i områden där den har varit borta under åtskilliga decennier. I nästa fas av Felles Fjellrev, som vi nu planerar för, avser vi att fokusera ännu mer på åtgärder i Stepping Stone-områdena.

Under den fyraåriga projekttiden, 2010-2013, har arbetet i Felles Fjellrev i korthet bedrivits med sikte på följande mål, vilka överensstämmer med projektbeskrivningen som låg till grund för ansökan.

- En övergripande målsättning är att, genom aktiva åtgärder, göra fjällområdena i Nord- och Sör-Trondelag och Jämtlands län till Skandinavien bästa fjällrävsland.
- Åtgärderna ska bestå av stödutfodring av fjällräv, riktad jakt på rödräv i fjällrävsområden, årliga inventeringar för att följa fjällrävens status samt viss forskning som är nödvändig för att kunna genomföra riktade förvaltningsåtgärder.
- Åtgärderna ska stärka fjällrävens status i redan existerande kärnområden, såsom Helags/Sylarna, Borgfjell/Borgafjäll och Dovrefjäll.
- Åtgärderna ska vidare göra det möjligt för fjällräven att etablera sig och föryngra sig i lämpliga fjällrävsområden, så kallade Stepping Stone-områden, som ligger mellan de tre kärnområdena Helags/Sylarna, Borgfjell/Borgafjäll och Dovrefjäll.
- Samarbete ska ske med fjällrävsforskare i Skandinavien och andra berörda forskargrupper samt med avelsanläggningen för fjällräv i Dovrefjäll.
- Fjällräven ska etableras som en välkänd symbolart för vår gemensamma strävan att förbättra möjligheterna för en hotad djurart att leva vidare i regionen.
- Turistiskt kan fjällräven betyda mycket. Få enskilda arter har förutsättningar att locka besökare. Bland däggdjuren i vår del av Skandinavien handlar det om exempelvis de stora rovdjuren, älg och myskoxe. Flera av dessa arter är förknippade med konflikter av olika slag. Fjällräven däremot väcker nästan undantagslöst positiva känslor. Dessutom är den en liten, tuff varelse som fascinerar genom sitt sätt att överleva under extrema arktiska förhållanden.
- En viktig del i projektet är att på olika sätt informera och sprida kunskap om fjällräven. Allt för få känner till fjällrävens situation och många vet inte ens att fjällräven är en art som i våra fjäll lever på gränsen till utrotning.

3.2 Målgrupper

Verksamheten i Felles Fjellrev har haft som ambition att nå flera olika målgrupper – från barn i förskoleåldern och lägstadiet till ungdomar och vuxna i alla åldrar. Med de skilda informationsprodukter som vi har producerat tror vi på goda grunder att vi i rimlig omfattning har nått våra målgrupper med faktabaserad och intressant information.

Nedan redovisas i korthet de olika informationsprodukter och informationsinsatser som har genomförts inom ramen för Felles Fjellrev.

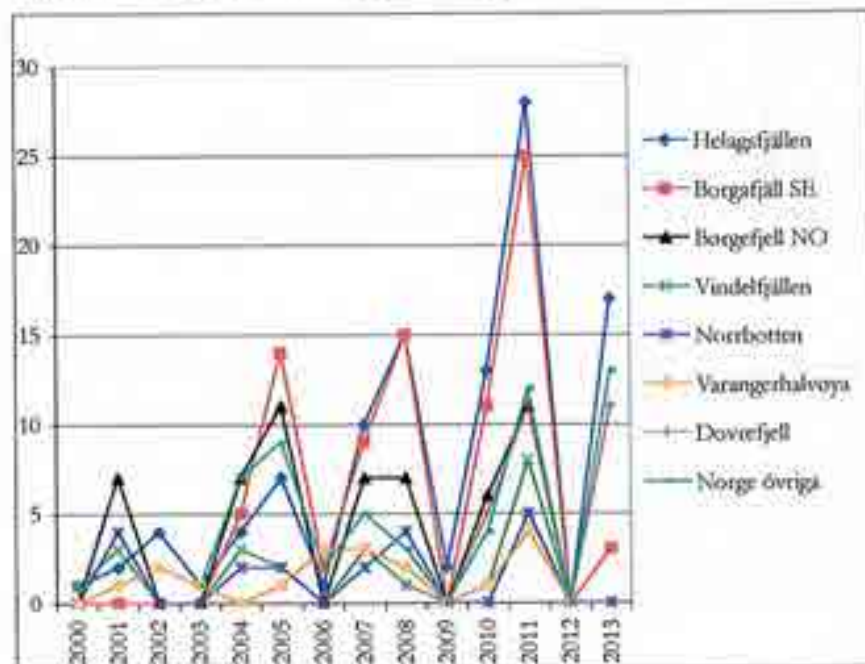
- 1) barnbok för barn i lågstadium och förskola
- 2) kortfilm för barn och vuxna
- 3) informationsbroschyr för vuxna
- 4) interaktiv infodator för ungdomar och vuxna
- 5) hemsida för alla som söker mer information om fjällräv
- 6) informationsinsatser i övrigt i form av föreläsningar/bildvisningar av flera av projektets medarbetare

Barnboken och kortfilmen har levererats gratis, och gjorts tillgängliga på Felles Fjellrevs hemsida, till samtliga lågstadieskolor i Nord- och Sör-Trøndelag och Jämtlands län. I övrigt kan barnboken beställas via förlag i respektive land. Kortfilmen är tillgänglig för gratis nedladdning och visning för alla som önskar. Informationsbroschyren finns också för gratis nedladdning på Felles Fjellrevs hemsida.

3.3 Resultat och resultatindikatorer samt effekter

- Projektets hittills genomförda stödåtgärder, i fjällområden inom Trøndelag och Jämtlands län, har visat att det är möjligt att förbättra fjällrävens förutsättningar att överleva. Idag, efter flera år av omfattande stödåtgärder som påbörjades redan 1998 av EU/LIFE-projektet Sefalo och senare Sefalo+, är våra gemensamma fjällområden Skandinavien bästa för den hotade fjällräven. Men – jämfört med äldre tider lever ändå förhållandevis få fjällrävar i våra fjäll och fortsatta åtgärder krävs för att slutgiltigt säkra fjällrävens möjligheter att överleva av egen kraft.
- Under det för fjällrävarna gynnsamma lämmelåret 2011 föddes totalt 106 fjällrävskullar i Skandinavien – en droppe i havet jämfört med situationen under exempelvis slutet av 1800-talet, innan fjällrävarna jagades ned till utrotningens gräns i både Norge och Sverige. MEN – av de 106 registrerade föryringarna låg fler än 80 st (ca 75%) inom områden där man genomför olika stödåtgärder för fjällräv. Och – väldigt många, 48 st (ca 45%), inom Felles Fjellrev-området som totalt sett utgör en mindre del av Skandinavien samlade fjällområden.

Diagrammet nedan visar utvecklingen av antalet kullar som fötts varje år i olika områden i Skandinavien under perioden 2000-2013. Det ger samtidigt en bild av hur bra år 2011 var i ett 10-årsperspektiv.

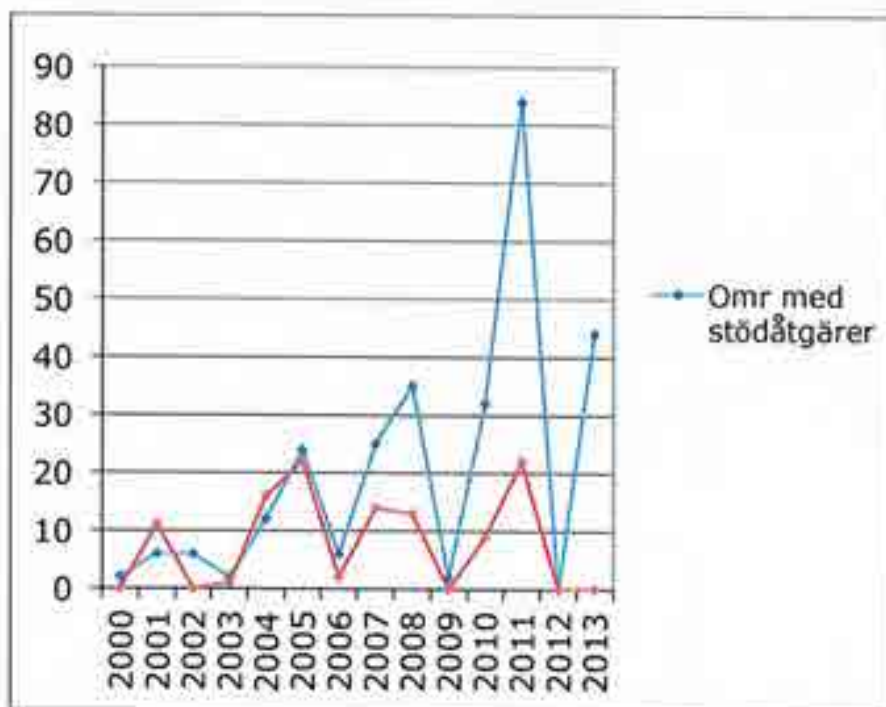

I Helagsfjällen och Borgafjäll SE genomförs stödåtgärder genom Felles Fjellrev.
I Dovrefjell genomförs stödåtgärder, delvis genom Felles Fjellrev och delvis av andra aktörer.

I de områden som i diagrammet beräknas "Norge övriga" genomförs stödåtgärder, delvis genom Felles Fjellrev och delvis av andra aktörer – bl a utsättningar från det norska avelsprojektet för Fjällräv.

Under år 2013 föddes det totalt 44 fjällrävskullar i Skandinavien – 24 i Norge och 20 i Sverige. Fjällrävarna lyckades att föda fram valpkullar nästan enbart i områden där man genomför kontinuerliga stödåtgärder, genom Felles Fjellrev eller av andra aktörer, och i områden där det norska avelsprojektet har satt ut fjällrävar födda på avelsstationen i Dovrefjell. I Norge föddes 20 av totalt 24 kullar i områden där avelsprojektet tidigare har satt ut fjällräv. I övriga delar av Skandinavien föddes inga fjällrävskullar.

En annan bild av hur betydelsefullt det är att hjälpa fjällrävarna med olika stödåtgärder ges av diagrammet nedan. Det visar antalet föryngringar i Skandinavien 2000-2013 – i områden där man genomför stödåtgärder jämfört med de förhållandevis mycket större områden där inga stödåtgärder genomförs.

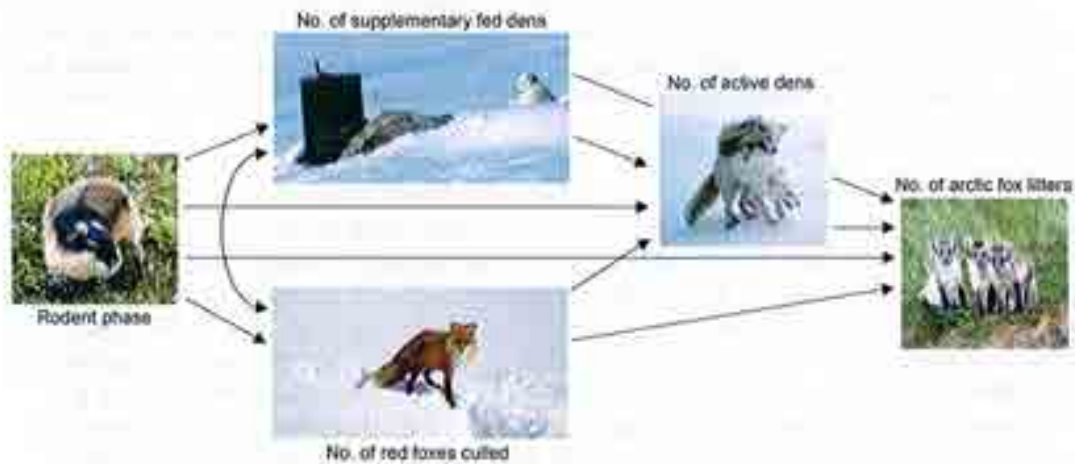

I nedanstående figur, som producerats av en av våra samarbetspartners, Zoologiska institutionen vid Stockholms universitet, åskådliggörs hur olika faktorer kan påverka fjällrävens förutsättningar att lyckas med sin föryngring.

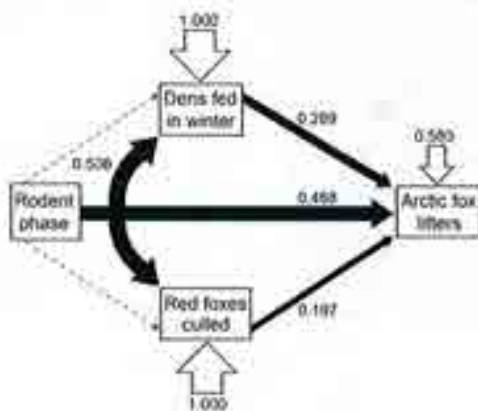
Figurens övre del visar i korthet hur olika faktorer – såsom tillgång på lämlar, förekomst av rödräv, stödutfodring och fjällrävar – samverkar med och påverkar varandra.

Figurens nedre del visar i korthet att lämlar och andra smågnagare står för ungefär 50 % av tillväxten i en fjällrävspopulation. Stödutfodring står för ungefär 30 % och decimering av rödräv för 20 % av tillväxten. Både stödutfodring och decimering av rödräv är alltså mycket viktiga åtgärder för att skapa möjligheter för tillväxt i en fjällrävspopulation.

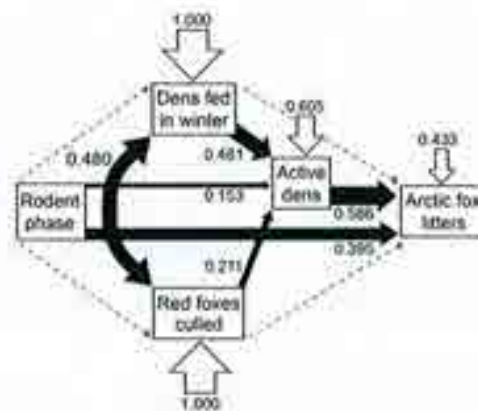
(a) A priori interactions between conservation actions and species

(b) Best model of the Grand study (n = 125)
 $\chi^2 = 0.808$, $df = 2$, $P = 0.668$, $GFI = 0.997$, $BIC = -8.648$

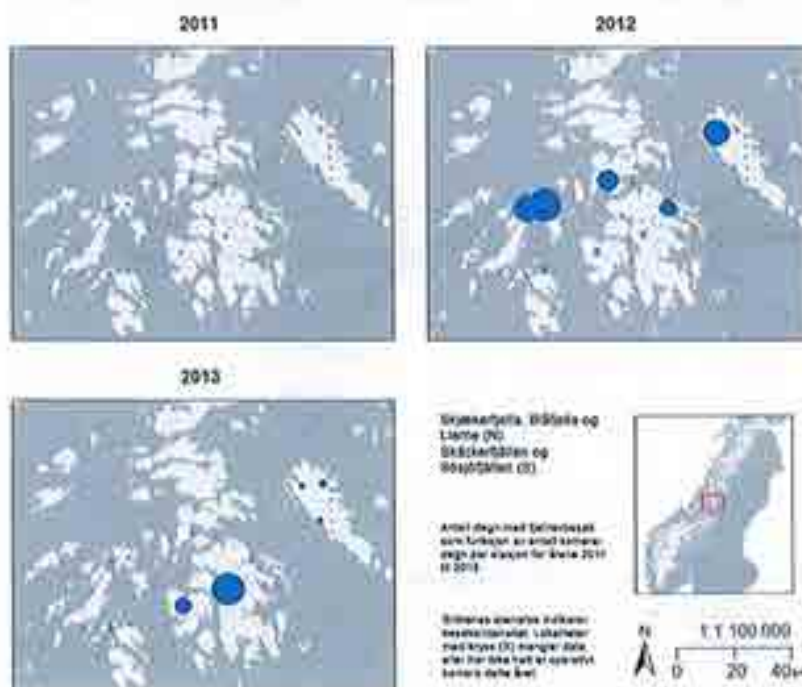
(c) Best model of the Seasonal study (n = 101)
 $\chi^2 = 2.712$, $df = 4$, $P = 0.446$, $GFI = 0.986$, $BIC = -14.748$

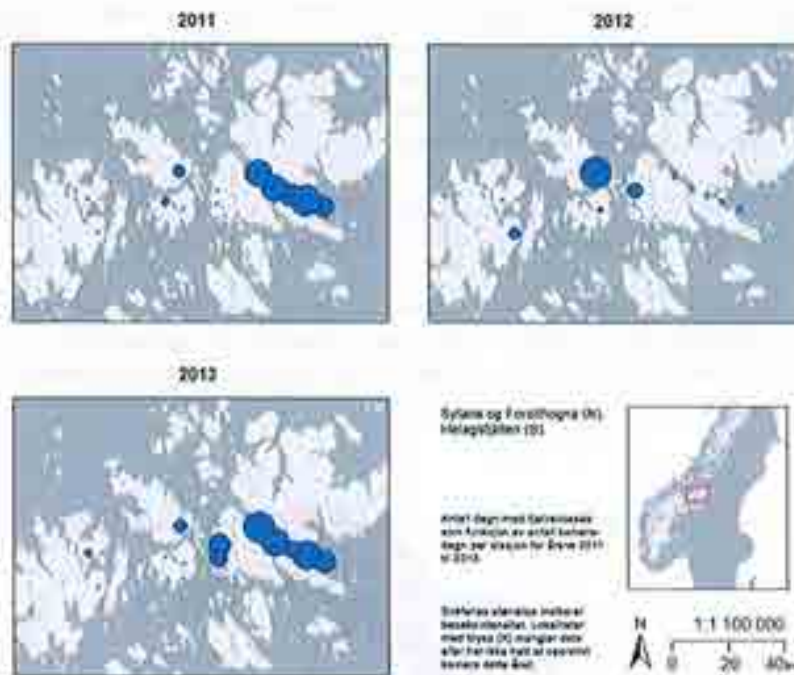
- Som en följd av genomförda åtgärder har allt fler fjällrävar börjat visa sig i Stepping Stone-områden och i andra områden där fjällräven har varit borta sedan flera decennier. Framförallt efter det goda fjällrävsåret 2011 observerades många fjällrävar utanför kärnområdena i både Trondelag och Jämtlands län.
- Under projektet har vi haft omfattande samarbete med fjällrävsforskare i Skandinavien. I första hand har detta samarbete bedrivits gentemot Norsk Institutt for Naturforskning, NINA och Stockholms universitet, Zoologiska institutionen, vilka också är partners och medfinansierare i Felles Fjellrev. Andra samarbetspartners på forskningssidan har varit fjällrävsforskare vid Universitetet i Tromsø och Norsk Polarinstitut. Vi har också samarbetat nära med det norska Avelsprojektet för fjällräv – ett samarbete som bl a inneburit att vi vid flera tillfällen har hållit gemensamma lednings- och referensgruppsmöten. Mer om detta har redovisats i inlämnade lägesrapporter under projektets gång.

- En viktig del i projektet har varit att samla in kunskaper om förekomst av fjällräv i de spridningsområden i Trøndelag och Jämtlands län, s.k Stepping Stones, där fjällräven en gång har funnits men där den nu är sällsynt förekommande. Kunskaper om sådana förekomster är viktiga i det fortsatta arbetet med att sprida fjällräven till flera fjällområden i vår region. I det arbetet har vi använt ett stort antal automatkameror placerade i anslutning till foderautomater och vid tillfälligt utplacerade itelblock.

Kartorna nedan visar utvecklingen av antalet dygn med fjällrävbesök i dessa Stepping Stone-områden under perioden 2011-2013. Som synes har antalet besök av fjällräv ökat i Stepping Stones under projektiden. År 2013 registrerades tre föryngringar av fjällräv i dessa fjällområden på norsk sida. Att fjällräven åter har ynglat i fjällområden i Nord-Trøndelag är mycket positivt för det skandinaviska fjällrävbeståndet. Skjækerfjella, Blåfjella och Hestkjolen bedöms som potentiellt viktiga Stepping Stone områden, mellan det sydliga och nordliga utbredningsområdet för fjällräv i Skandinavien. Den ökade förekomsten av fjällräv i området, tydliggjort med tre föryngringar, visar att förbindelsen mellan de sydliga och nordliga delbestånden av fjällräv kan vara på väg att återupprättas. Likaså bedöms Kjölefjellet/Sylane som viktiga Stepping Stone-områden för den sydliga delen av det skandinaviska fjällrävsbeståndet. Åtgärder som stödutfodring, och i viss omfattning rödrevsjakt, har sannolikt varit avgörande för fjällrävens möjligheter att etablera sig i dessa fjällområden.

Utveckling av antal dygn med fjällrävbesök under perioden 2011-2013, i Stepping Stone områdena Skjækerfjella, Blåfjella og Lierne i Norge samt Skjækerfjella och Sösjö-Offerdalsfjella i Sverige.

Utveckling av antal dygn med fjällrävbesök under perioden 2011-2013, i Stepping Stone områdena Sylane og Forollhogna i Norge samt Helagsfjällen i Sverige

- En viktig del i projekt Felles Fjellrev är att söka efter och hitta lyor i områden som kan tänkas vara värdefulla för att fjällräven ska kunna sprida sig till större områden. Fokus ska alltså, vid sidan av fortsatta åtgärder i fjällrävens kärnområden, också läggas på att hjälpa fjällräven att återetablera sig i dessa så kallade Stepping Stone-områden. Inom ramen för projektet har vi därför tagit fram en sk GIS-modell. Modellen är ett värdefullt verktyg där man, med utgångspunkt från specialdesignade kartor, kan bedöma vilka områden som bör prioriteras när det gäller nyletning av lyor och genomförande av stödåtgärder. Modellen gör det möjligt att fokusera sökandet efter lämpliga fjällrävshabitat till områden som har de bästa förutsättningarna att hysa fjällrävar. GIS-modellen är användbar i hela Norge och Sverige – inte enbart i Felles Fjellrev området.

GIS-analysen kan användas för att:

- nyttja och utvidga de kunskaper som vi idag har om fjällräven.
- utveckla en målinriktad och enhetlig skyddsstrategi för fjällräven.
- sätta in skyddsåtgärder där vi har störst chans att lyckas.
- bedöma vilka delbestånd som är centrala med hänsyn till utväxling av fjällrävar mellan olika områden.
- kartlägga potentiella fjällrävshabitat.
- producera bärkraftanalyser för olika landskapsnivåer – ned till biotoprivå och enskilda lyor.
- producera kartmaterial som visar var vi har störst möjlighet att hitta nya fjällrävslyor och därmed också lämpliga fjällrävshabitat.
- nyttja kartmaterialet i handhållna GPS-er.
- bedöma åtgärder och respons på åtgärder i ett landskapsekologiskt sammanhang.
- bedöma åtgärder i ett förvaltnings-sammanhang.

- Kartan nedan, framtagen av vår samarbetspartner NINA, Norsk Institutt for Naturforskning, visar översiktligt kända fjällrävslyor i Norge och Sverige. Kartan redovisar också, med gula cirklar, lyor där man har konstaterat föryngring av fjällräv sedan år 2000. Som synes har det sedan år 2000 varit en markant övertvikt av föryngringar i södra halvan av Skandinavien fjällkedja. Detta har uppnåtts till stor del tack vare stödtåtgärder genomförda sedan slutet av 1990-talet – först av EU/LIFE-projekten Sefalo och Sefalo+, senare följt av utsättning av fjällräv i lämpliga fjällrävsmiljöer genom det norska Avelsprogrammet för fjällräv och nu i form av stödtåtgärder i Trøndelag och Jämtlands län inom ramen för InterReg/EU-projektet Felles Fjellrev.

Genom att använda den nya GIS-modellen hoppas vi kunna kartlägga ytterligare lyor och områden lämpliga för återetablering av fjällräv – inte minst i Stepping Stone-områden. GIS-modellen kan bli ett viktigt verktyg i Felles Fjellrev 2 som vi hoppas kunna förverkliga.

- Vi har under projekttiden arrangerat ett öppet Skandinaviskt Fjällrävseminarium i Vällådal som lockade ca 125 deltagare från Norge, Sverige och Finland. Seminariet pågick i två dagar med föreläsningar från praktiskt taget samtliga skandinaviska fjällrävsforskare och andra föreläsare med fjällräven som fokus.
- Vi har från projektets sida deltagit med ett antal personer på en internationell fjällrävskonferens på Island. Från projektets sida informerade vi om det arbete som pågår inom ramen för Felles Fjellrev. Bifogar Program med abstracts från Islandskonferensen.
- Vi ser att fjällräven börjar bli alltmer uppmärksammas, inte minst i media. Ett stort antal artiklar och reportage i media, i både Norge och Sverige, har skildrat arbetet inom Felles Fjellrev och de åtgärder som projektet har bedrivit. Flera TV-inslag har också medverkat till att sätta fokus på fjällräven, en art som annars har varit relativt anonym – åtminstone jämfört med andra större rovdjur. Dock återstår en hel del arbete för att på allvar etablera fjällräven som en viktig symbolart för våra gemensamma fjällområden i Trøndelag och Jämtlands län.
- Turistiskt har man börjat i liten skala att använda fjällräven för att: 1) Skapa intresse för fjällräven som art, en art som endast hör fjällen till och som är förhållandevis okänd. 2) Sprida information om fjällräven, en av våra mest hotade däggdjursarter. 3) Förbättra värdet av allmänhetens upplevelser av natur och djurliv i samband med vistelser i våra fjällområden. På Helags fjällstation i Härjedalen kan man numera, efter tillstånd från länsstyrelsen i Jämtlands län, erbjuda sina gäster ett besök vid en av området fjällrävslyor. Besöken sker alltid i små grupper och man stannar på behörigt avstånd för att med hjälp av kikare ge besökarna möjlighet att studera ostörda fjällrävar på lyan. Alla pengar som besökarna betalar för dessa guidade turer går oavkortat till inköp av foder som sedan används i foderautomater för att hjälpa rävarna att överleva under i första hand dåliga lämmelår.
- Ett antal olika informationsprodukter har under projekttiden producerats, i enlighet med projektbeskrivningen, för att sprida faktabaserad information om fjällräven till barn och vuxna. Följande informationsprodukter har producerats i projekt Felles Fjellrev.

1) Barnboken "Möt Fjällräven", tryckt på sex språk – norska, svenska, sydsamiska, nordsamiska, engelska och tyska.

2) Kortfilmen "Storm & Tinde", så här långt med speakertexter på norska, svenska och engelska. I nästa fas hoppas vi få möjlighet att producera filmen på flera språk, bl a isländska.

3) Informationsbroschyren "Fjällräven", tryckt på norska, svenska och engelska. I ett eventuellt nytryck hoppas vi kunna trycka den på flera språk.

4) Infodatorn med pekskärmfunktion finns för närvarande på två språk, norska och svenska. Vi planerar att översätta den åtminstone till engelska och kanske till tyska.

5) projektets Hemsida (www.fellesfjellrev.se / www.fellesfjellrev.no)

3.4 Ekonomiskt utfall

Projekt Felles Fjellrev har haft en total budget på 11 344 000 kr, fördelat på 6 000 000 kr i Sverige och 5 344 000 kr i Norge. InterReg Sverige-Norge har, genom Europeiska regionala utvecklingsfonden, bidragit med totalt 4 850 000 kr, varav 3 milj kr i Sverige och 1,85 milj kr i Norge.

Av den totala budgeten utgörs ca 1 300 000 kr av direktfinansierade kostnader i form av arbetsinsatser från Zoologiska institutionen vid Stockholms universitet, NINA i Norge samt Fylkesmannen i Nord- och Sør-Trøndelag, Røyrvik kommune och Norsk Villreinsenter.

Utfallet vad gäller de största och viktigaste utgiftsposterna ser i stort sett ut som följer. Mer detaljerade redovisningar av hur kostnaderna har fördelat sig framgår av inlämnade ligesrapporter med tillhörande ekonomiska redovisningar.

- Kostnaderna för Egen personal har överskridits av både Miljødirektoratet (tidigare Direktoratet for naturforvaltning) och Länsstyrelsen i Jämtlands län. På norsk sida har man överskridit budgetposten Egen personal med mer än 100% (mer än 600 000 kr har bokförts jämfört med budgeterade 244 400 kr). Även på svensk sida har länsstyrelsen lagt ned mer egna pengar på Egen personal (mer än 1 400 000 jämfört med budgeterade 1 329 000 kr). Att både Miljødirektoratet och Länsstyrelsen har satsat mer resurser på Egen personal än vad budgeten anger är något som påverkar storleken av bidraget från InterReg. Det visar däremot att båda projektägarna är engagerade i fjällräven genom att satsa mer personalresurser än vad som från början var planerat på att rädda fjällräven. Budgetposten Egna tjänster avser i stor utsträckning de arbetsinsatser som naturbevakare på båda sidor gränsen utför i samband med stödutfodring av fjällräv, decimering av rödräv i fjällrävsområden, inventeringsarbeten i fält, assistans till forskarna från NINA och Stockholms universitet i samband med individmärkning av fjällrävsvalpar m.m.
- Kostnaderna för Projektledning och koordinering av informationsinsatser har hållits inom ramen för budgeterade 1 000 000 kr.
- Informationsinsatser i olika former har genomförts i enlighet med den projektbeskrivning som lämnades i samband med ansökan. Kostnaderna för den information som har producerats inom ramen för Felles Fjellrev är inte helt lätt att precisera eftersom den, förutom tryckta produkter, film och informationsdator, också har bestått i föreläsningar och andra informationsinsatser från både projektledaren och andra personer knutna till projektet.

Kostnaderna för ovan nämnda informationsinsatser har varit ungefär 1 500 000 kr. Till den summan ska läggas bl.a. kostnader för översättningar, tryck och distribution. Det innebär att projektets kostnader för genomförda informationsinsatser ligger på storleksordningen 2 milj kr – dvs ungefär 1/6 av projektets totala budget.

- Merparten av projektmedlen har använts till åtgärder som har direkt koppling till arbetet med att förbättra förutsättningarna för fjällräven att överleva i våra Trønderska-Jämtländska gränspfäll. Detaljerade redovisningar av kostnaderna framgår av inlämnade ekonomiska redovisningar. I de direkta kostnaderna för att stärka fjällräven status ingår både personalkostnader och köpta tjänster i samband med genomförande av olika stödåtgärder, inventeringsinsatser och rödrävsjakt. Där ingår också inköp av material och förbrukningsvaror som använts i projektet, såsom foderautomater och foder, automatkameror, märkningsutrustning och förbrukningsmateriel. Där ingår också transportkostnader i olika former som har varit nödvändiga för projektets genomförande.

3.5 Övrigt

Erfarenheterna av projekt Felles Fjellrev visar att det är möjligt att gemensamt, i samarbete mellan två länder, arbeta med konkreta förvaltningsinsatser för att stödja en hotad djurart, i detta fall fjällräven, och förbättra dess möjligheter att överleva. Samarbetet på myndighetsnivå, mellan Miljödirektoratet och Länsstyrelsen i Jämtlands län, liksom samarbetet mellan forskningsinstitutionerna NINA och Zoologiska institutionen vid Stockholms universitet, har fungerat mycket smidigt och på ett sätt som har gynnat i första hand fjällräven i vår region. De forskningsrelaterade delarna i projektet har varit nödvändiga för att bedöma vilka insatser som ska göras och i vilken omfattning stödåtgärder bör genomföras. I det sammanhanget har det nära samarbetet mellan forskningsinstitutioner och förvaltande myndigheter varit ovärderliga. Det är vår förhoppning att arbetssättet ska sprida sig till övriga delar av vår gemensamma fjällkedja och på sikt kanske också omfatta andra arter än fjällräven.

Det samarbetsklimat som har genomsyrat hela projektet har också medfört att vi nu planerar att ansöka om medel för ett Felles Fjellrev 2. Ett sådant fortsättningsprojekt behövs för att ytterligare stärka fjällräven, inte minst i de Stepping Stone-områden (spridningsområden) där fjällräven ännu är fåtalig. En fortsättning, i någon form, är också nödvändig för att ännu starkare trygga fjällrävens överlevnad i de kärnområden där vi nu har lyckats få fjällräven att etablera sig.

Vad gäller resultatspridning har vi kunnat glädja oss åt att media i olika former har visat ett stort intresse för fjällräven och för projektet. Tidningar, radio och inte minst TV har i artiklar och reportage flera gånger rapporterat om fjällrävens situation och om hur projektet har framskridit. BBC Wildlife har besökt vårt område och det finns planer från deras sida att eventuellt producera en BBC-film om fjällrävens liv.

4. Indikatorer

Notera att indikatorer både för A (Ekonomisk tillväxt) och B (Attraktiv livsmiljö) kan förekomma i ett projekt.	Antal enligt projektbeslut	Resultat vid projektslut	Kommentarer
Antal kvinnor 15- 24 år som deltar i projektet.	5	19	Inkl extra inventeringspersonal
Antal kvinnor yngre än 15 eller äldre än 24 år som deltar i projektet.	5	16	Inkl extra inventeringspersonal
Antal män 15- 24 år som deltar i projektet.	4	16	Inkl extra inventeringspersonal
Antal män yngre än 15 eller äldre än 24 år som deltar i projektet.	24	77	Inkl extra inventeringspersonal
Antal deltagande företag med kvinnligt ägande som deltar i projektaktiviteter.	0	5	
Antal deltagande företag med manligt ägande som deltar i projektaktiviteter.	0	2	
Antal deltagande företag med mixat ägande som deltar i projektaktiviteter.	0	1	

Resultat indikatorer			
(B) Etablerade institutionella samarbeten.	3	4	
(B) Nya och vidareutvecklade metoder för stads- och landsbygdsutveckling.	1	1	

5. Projektets påverkan på de genomgående (horisontella) kriterierna

Projektet i sin helhet är ett miljöinriktat projekt som syftar till att stärka fjällräven och dess möjligheter att överleva i fjällområdena inom Trøndelag och Jämtlands län, de delar av fjällrävens utbredningsområde som har utvecklats till Skandinaviens bästa fjällrävsområden. En starkare fjällrävsstam medför också att den biologiska mångfalden i dessa fjällområden stärks och blir ännu mer innehållsrik.

5.1 Gränsregionalt mervärde

De åtgärder som har genomförts under 2000-talet, genom tidigare fjällrävsprojekt och under de sista fyra åren i intensifierad omfattning inom ramen för projekt Felles Fjellrev, har gjort fjällområdena i Nord- och Sör-Trøndelag och Jämtlands län till Skandinaviens bästa fjällrävsland.

Fortsatta stödinsatser är nödvändiga i ytterligare ett antal år. Om de lyckas lika bra som hittills kan fjällräven i Nordens Gröna Bälte komma att bli en viktig symbol för strävan att förbättra möjligheterna för en hotad djurart att leva vidare i regionen. Därmed blir den också en symbolart för ett lyckat gränsregionalt naturvårdssamarbete.

Turistiskt kan fjällräven komma att betyda mycket för regionen. Det är få arter i vår natur som verkligen har förutsättningar att locka besökare till våra naturområden. Bland däggdjuren i vår del av Skandinavien handlar det om en handfull arter, exempelvis de stora rovdjuren, älg och myskoxe. Flera av dessa arter är förknippade med konflikter av olika slag. Men den lilla fjällräven väcker nästan undantagslöst enbart positiva känslor. Dessutom är den en liten men tuff varelse som fascinerar genom sitt sätt att överleva under de mest extrema arktiska förhållanden. För gränshjällen i Trøndelag och Jämtland skulle en symbolart som fjällräven, om den används på rätt sätt, kunna utvecklas till en unikt viktig faktor i marknadsföringen av naturnära turism. Det är svårt att idag hitta en lämpligare symbolart för våra gränshjäll – inte minst när man just här har lyckats visa att konkreta stödåtgärder faktiskt kan hjälpa den till överlevnad.

Det hade inte varit möjligt att uppnå dessa resultat om projektet hade genomförts endast på ena sidan om gränsen. Fjällräven rör sig obehindrat mellan länderna och ett gränsregionalt samarbete är nödvändigt för att lyckas i ambitionerna att stärka fjällrävens status i våra gemensamma norsk-svenska fjäll.

5.2 Bättre miljö

I begreppet "bättre miljö" innefattar vi också förbättring av livsförutsättningarna för hotade arter som ett led i strävan att öka den biologiska mångfalden.

Med den utgångspunkten har projektet bidragit till en bättre miljö. Detta genom att förbättra förutsättningarna för fjällräven, en av Europas mest hotade djurarter, att överleva – och faktiskt öka i antal inom det område i gränshjällen mellan Trøndelag och Jämtlands län där Felles Fjellrev verkar. Dessa fjällområden är nu Skandinaviens i särklass bästa fjällrävsområde.

5.3 Jämställdhet mellan kvinnor och män

I projektet har både kvinnor och män deltagit, kvinnor i högre grad vid projektslut jämfört med beslut, men ändå med en övervikt av män.

Antal deltagande företag med kvinnligt ägande har varit högre än deltagande företag med manligt ägande.

5.4 Etnisk mångfald och integration

Projektet har i möjligaste mån genomförts efter att ha informerat och samrått med berörda samebyar som bedriver rennäring i aktuella fjällområden. Rennäringen har också erbjudits att utse egna representanter i projektets referensgrupp. Några har tackat ja och har också deltagit i våra möten. Vi hade dock gärna sett att fler representanter för rennärningen hade haft möjlighet att närvara vid referensgruppsmötena.

På projektets hemsida finns en sammanfattande projektbeskrivning på sydsamiska.

Barnboken "Möt Fjällräven" har producerats på sex olika språk, bl a sydsamiska och nordsamiska. Boken, även den samiska versionen, har av projektet skänkts till samtliga lågstadieskolor i Trøndelag och Jämtlands län.

6. Informationsinsatser och skyltning av projektet

Som nämnts ovan har Felles Fjellrev under projekttiden producerat ett antal olika informationsprodukter, i enlighet med projektbeskrivningen, för att sprida faktabaserad information om fjällräven till barn och vuxna. Följande informationsprodukter har producerats i projekt Felles Fjellrev.

1) Barnboken "Möt Fjällräven", har tryckts på sex språk – norska, svenska, sydsamiska, nordsamiska, engelska och tyska.

Barnboken har delats ut gratis till samtliga lågstadieskolor i Trøndelag och Jämtlands län. I övrigt finns den nu att köpa på öppna marknaden via förlag i både Norge och Sverige. Den går också att läsa på projektets hemsida. Boken är, av Kulturdepartementet i Norge, nominerad till Fackbokpris och Illustrationspris i barnboksklassen.

2) Kortfilmen "Storm & Tinde", så här långt med speakertexter på norska, svenska och engelska. I nästa fas hoppas vi få möjlighet att producera filmen på flera språk. Man har från Island efterfrågat en version med isländsk speakerröst.

Den animerade dockfilmen "Storm & Tinde" finns att ladda hem för gratis användning via projektets hemsida. Filmen har blivit mycket populär och finns också tillgänglig på YouTube och Facebook.

3) Informationsbroschyren "Fjällräven", tryckt på norska, svenska och engelska. I ett eventuellt nytryck hoppas vi kunna trycka den på flera språk.

Informationsbroschyren har tryckts i stort antal och delats ut gratis till Nationalparkcentra, Naturum, turistanläggningar i anslutning till fjällområdet och andra platser där människor kan tänkas behöva information om fjällräv.

4) Den interaktiva infodatorn med pekskärmfunktion finns för närvarande på två språk, norska och svenska. Vi planerar att översätta den åtminstone till engelska och kanske till tyska.

Infodatorn med pekskärmfunktion och interaktiv information om fjällräv har placerats i lämpligt belägna informationsanläggningar – 4 st i Trøndelag och 4 st i Jämtlands län samt en i Helags fjällstation varifrån man arrangerar guidade turer till en fjällrävslya i Helagsområdet.

5) Projektets Hemsida (www.fellesfjellrev.se / www.fellesfjellrev.no)

6) På Helags fjällstation i Härjedalen kan man numera, efter samråd med länsstyrelsen i Jämtlands län, erbjuda sina gäster ett besök vid en av områdets fjällrävslyor. Besöken sker alltid i små grupper och man stannar alltid på behörigt avstånd för att med hjälp av kikare ge besökarna möjlighet att studera ostörda fjällrävar på lyan. Även i Trøndelag har man påbörjat liknande försök att låta skolbarn "adoptera" en fjällrävslya som kan användas i undervisningen. Dessa aktiviteter når både barn och vuxna i situationer där de är motiverade och intresserade av att lära sig mer om fjällräven i synnerhet men också om fjällekologi i ett vidare begrepp.

7) Fjällräven har under projektets gång blivit alltmer uppmärksammat, inte minst i media. Ett stort antal artiklar och reportage i media, i både Norge och Sverige, har skildrat arbetet inom Felles Fjellrev och de åtgärder som projektet har bedrivit. Flera TV-inslag har också medverkat till att sätta fokus på både projektet och fjällräven.

8) Inom ramen för projektet har vi arrangerat ett Skandinaviskt Fjällrävsseminarium i Vålådalen. Vid seminariet gavs information och presenterades forskningsresultat om fjällräv av Skandinavien ledande fjällrävsforskare. Seminariet var öppet för allmänheten och lockade ca 125 deltagare.

9) Felles Fjellrev deltog med ca 10 personer, varav flera naturbevakare och fältpersonal, vid en internationell fjällrävskonferens som hölls på Island i oktober 2013. Här kunde deltagare från praktiskt taget alla länder som hyser fjällräv ta del av vad vi i Skandinavien gör för att förbättra kunskaperna om fjällräven och vad som görs för att rädda fjällräven för framtiden – inte minst vad som görs inom ramen för Felles Fjellrev.

10) Vid sidan av alla ovan nämnda informationsinsatser har många av oss i projektet vid åtskilliga tillfällen hållit föreläsningar och bildvisningar för allmänheten där vi informerat om fjällräven och om projektets arbete med att rädda fjällräven.

En övergripande målsättning med projekt Felles Fjellrev har hela tiden varit att förbättra förutsättningarna för den hotade fjällräven att överleva och öka i antal – och att göra fjällområdena i Jämtlands län och Trøndelag till Skandinavien bästa fjällrävsland. För att nå målet behövs en helhetssyn innefattande alla riktade åtgärder, men också att projektet landar väl hos allmänhet och forskare. Därför har vi, som redovisats ovan, också satsat hårt för att på olika sätt informera och sprida kunskap om fjällräven. Allt för få känner till fjällrävens situation och många vet inte ens att fjällräven är en art som i våra fjäll lever på gränsen till utrotning.

Vid all kontakt med media, och i andra sammanhang, har vi gjort vad vi har kunnat för att också tala om att projektet har fått stöd från Europeiska regionala utvecklingsfonden. Media går inte alltid att styra – men för det mesta har vi fått fram budskapet att Felles Fjellrev är ett InterReg/EU-projekt.

I vår kommunikation har vi också använt brevmall med både InterReg/EU-loggan och övriga loggor tillhörande projektägarna och våra samarbetspartners.

I våra tryckta informationsprodukter och i filmen "Storm & Tinde" framgår också att de är framtagna inom ramen för ett InterReg/EU-projekt.

Till denna rapport bifogas:

- Bil 1. USB-minne med all relevant dokumentation över vad som har skett i projekt Felles Fjellrev under projekttiden, inklusive alla lägesrapporter, mötesprotokoll och andra dokument av intresse.
- Bil 2. USB-minne med
- o kortfilmen "Storm & Tinde"
 - o barnboken "Möt Fjällräven"
 - o broschyren "Fjällräven"
- Samtliga produkter i hög- och lågupplösta versioner och på olika språk.
- Bil 3. Program, abstracts och deltagarförteckning avseende den internationella Fjällrävskonferensen på Island i oktober 2013.

Vallbo 2014-02-23

Mats Ericson

Projektledare Felles Fjellrev

Fullmakt finns från projektägarna – Miljødirektoratet i Norge (tidigare Direktoratet for naturforvaltning) och Länsstyrelsen i Jämtlands län – att underteckna projektets lägesrapporter.

Sekretariatet för Nordens Gröna Bälte
Interreg Sverige-Norge

Länsstyrelsen Jämtlands län
Näringslivsenheten
831 86 Östersund

Komplettering av slutrapport 2013-12-31 avseende Interregprojektet Felles Fjellrev

Nedan redovisas efterfrågade kompletterande kommentarer avseende projektets resultatindikationer.

1. Etablerade institutionella samarbeten

De fyra viktigaste och mest omfattande samarbeten som vi redovisat avser samarbeten mellan projektägarna Miljødirektoratet (tidigare Direktoratet for naturforvaltning) och Länsstyrelsen i Jämtlands län samt NINA (Norsk institutt for naturforskning) i Norge och Zoologiska institutionen vid Stockholms universitet i Sverige.

Samarbetet mellan Miljødirektoratet och Länsstyrelsen innefattar också ett nära samarbete mellan respektive myndighets fältpersonal, Statens naturoppsyn, SNO i Norge och länsstyrelsens naturbevakare, när det gäller konkreta åtgärder såsom kartläggning av lyor, inventering och decimering av rödrev i områden som är värdefulla för fjällräven. Detta samarbete har inneburit att fältpersonal från Norge och Sverige gemensamt har genomfört arbetsuppgifter i områden på båda sidor av riksgränsen vilket i sin tur har medfört effektivare fältarbetsinsatser.

Samarbetet mellan dessa fyra huvudintressenter i projekt Felles Fjellrev har varit nära och intensivt och det etablerade samarbetet har under hela projektiden förstärkts och vidareutvecklats.

Utöver dessa fyra institutioner/myndigheter har projektet också samarbetat med Universitetet i Tromsø, där man bedriver arktisk ekologisk forskning bl a med fokus på fjällräven, och i viss utsträckning också med Norsk Polarinstitut i Tromsø. Samarbete med dessa har bl a skett i samband med det fjällrävseminarium som Felles Fjellrev arrangerade i november 2012.

Samarbete har också skett med det norska Avlsprogrammet for Fjellrev, som är knutet till NINA.

Fylkesmannen i Nord- och Sør-Trøndelag har också varit involverade i projektet, inte minst när det gäller det förberedande arbetet inför produktion av informationsmaterial i projektet.

2. Nya och vidareutvecklade metoder för stads- och landsbygdsutveckling

Som framgår av projektansökan syftar projekt Felles Fjellrev bl a till att ”*skapa möjligheter till en gemensam modell för förvaltning av våra norsk-svenska fjällrävar. I förlängningen kan detta få betydelse för vidare norsk-svenska samarbeten i frågor som rör natur och artskydd*”.

Långsiktig uthållighet är nödvändigt i projekt som syftar till att återetablera en djurart eller förstärka dess status i vår natur. Tack vare åtgärder genomförda sedan slutet av 1990-talet, först i EU/LIFE-projekten Sefalo och Sefalo+ och nu senast i Interreg-projektet Felles Fjellrev, har vi nu nått så långt att delar av våra Trønderska-Jämtländska fjälltrakter är Skandinavien's bästa fjällrävsområden. Dock återstår en hel del arbete innan vi kan hävda att vår skandinaviska fjällrävspopulation är så stark att den kan överleva av egen kraft.

I projekt Felles Fjellrev anser vi oss ha lyckats i ambitionen att gemensamt över riksgränsen arbeta konstruktivt för att förbättra förutsättningarna för en av våra mest hotade däggdjursarter att överleva i våra Trønderska-Jämtländska fjällområden. Detta har varit möjligt tack vare god vilja från berörda institutioner, myndigheter och ideella krafter. Vi ser framför oss att vårt sätt att arbeta i projektet bör kunna sprida sig till andra delar av vår gemensamma fjällkedja och på sikt kanske också omfatta andra arter än fjällräven.

Vi har i projektet haft en ambition att också öka kunskaperna om och intresset för den i Skandinavien hotade fjällräven. Under projekttiden har åtskilliga inslag i TV, radio och tidningar skildrat fjällräven och det arbete som har gjorts inom ramen för Felles Fjellrev.

Våra ambitioner i dessa delar förstärks av de försök som har påbörjats för att möjliggöra för människor att, under ordnade former och utan störningar för fjällrävarna, följa med på guidade turer till en fjällrävslya där man med egna ögon kan studera fjällrävar och deras valpar.

Dessutom – vi får återkommande rapporter från besökare i våra fjällområden som under sin fjällvistelse har träffat på fjällräv, ofta i områden där fjällrävar inte har setts på flera decennier.

Allt detta sammantaget bör kunna användas i turistisk marknadsföring av våra fjällområden. I den delen bör fjällräven kunna bli en viktig symbolart för våra gemensamma fjällområden. Vilken djurart är bättre lämpad än fjällräven att fungera som en sådan symbolart?

Naturturism i olika former ökar stadigt. I vår del av världen kan fjällräven mycket väl komma att bli en viktig del i utvecklingen av turismen, och därmed landsbygdsutvecklingen i våra gemensamma fjällområden. En positiv utveckling av en av våra viktigaste näringar, turismen, har i förlängningen betydelse för både land och stad.

Vallbo den 31 mars 2014

Mats Ericson
Projektledare Felles Fjellrev

